

IDEOLOGICZNE ODDZIAŁYWANIE ZJEDNOCZONYCH NIEMIEC

Zjednoczone Niemcy uzyskują większe niż dotychczas znaczenie w organizacjach europejskich, takich jak EWG, NATO, Parlament Europejski, KBWE itp. Sam fakt powiększenia się obszaru tego państwa ma następstwa psychologiczne, stanowi źródło różnych pytań a także obaw o zachowanie układu sił w Europie gwarantującego dotychczas pokojowe przemiany w społeczeństwach środkowo- i wschodnioeuropejskich. Można przyjąć taki domysł, że zjednoczone Niemcy będą prowadziły aktywną politykę gospodarczą, finansową, militarną i kulturalną sprzyjającą umocnieniu ich pozycji w organizacjach europejskich, których są członkami i w dwustronnych układach państwowych.

Za pośrednictwem telewizji, radia, prasy i innych środków masowego komunikowania mogą skutecznie oddziaływać na wiedzę mieszkańców Europy, ich przekonania i wartościowanie wydarzeń będących skutkiem działań także Niemieckiej Republiki Federalnej. Oddziaływanie za pośrednictwem środków masowego komunikowania sprzyjać ma tworzeniu obrazu Niemiec gospodarnych, zamożnych, dobrze zorganizowanych, wyznaczających standardy w technice i w technologii produkcji dóbr materialnych, elektronice i marketingu. Obraz ten nie powinien wywoływać jednak niepokoju u sąsiadów, których wiedza historyczna stanowi źródło ograniczonego zaufania do Niemiec. Takie oddziaływanie nazywamy ideologicznym.

Badając studentów kilku uczelni krajów Europy Środkowej i Wschodniej zmiierzaliśmy do ustalenia ich poglądów dotyczących także tworzenia przez Niemcy u sąsiadów swojego obrazu narodu zajętego budowaniem własnej przyszłości, z poszanowaniem prawa innych narodów do decydowania o swojej przyszłości. Badana młodzież zna inne Niemcy z przekazu pokolenia rodziców lub z programu szkolnego i środków masowego komunikowania. Łatwiej też przyjmować może wizerunek Niemiec proponowanych jej przez samych Niemców.

Przekonani o tym, że zjednoczone Niemcy będą prowadziły działalność zmiierzającą do kształtowania u kolejnych pokoleń ościennych społeczeństw bardzo pozytywnego obrazu, zwróciliśmy się do studentów uczelni pedagogicznych kilku krajów z pytaniami, które ułatwiają poznanie jej poglądów. Odmienność procesu socjalizacji politycznej młodzieży, wyznaczona odmiennością historii społeczeństw, przesądziła o tym, w jaki sposób zostały dobrane uczelnie. Współpraca WSP Zielona Góra z tymi

uczelniami ułatwiła przeprowadzenie badań. Są to uczelnie: Witebska (ZSRR), Szombathely (Węgry), Hradec Kralove (Czechosłowacja).

Analizę wyników badań rozpoczynamy od ukazania różnic i podobieństw poglądów młodzieży dotyczących zachowania się zjednoczonych Niemiec wobec NATO.

Dane empiryczne zawiera tabela E 1.

TABELA E 1

ZJEDNOCZONE NIEMCY W NATO

Niemcy w NATO (poglądy studentów)	Studenci:			
	Polski	Witebska	Szombathely	Hradec Kralove
1. Niemcy pozostaną w NATO	121 40.3	24 47.1	67 74.4	57 59.4
2. Niemcy wystąpią z NATO	123 41.0	13 25.5	11 12.2	17 17.7
3. Inne relacje Niemcy -- NATO	32 10.7	7 13.7	3 3.3	14 14.6
4. Brak zdania	24 8.0	6 11.7	4 4.4	7 7.3
5. Brak odpow.		1 2.0	5 5.6	1 1.0
	300	51	90	96

1. Zauważyć można, że występuje podobieństwo poglądów studentów Polski i Witebska z jednej strony oraz studentów Szombathely i Hradec Kralove z drugiej strony. Studenci Polski i Witebska w skromniejszym procencie niż studenci Szombathely i Hradec Kralove sądzą, że zjednoczone Niemcy zostaną w NATO (40,3 : 47,1 : 74,4 : 59,4), natomiast w większym procencie dopuszczają wystąpienie zjednoczonych Niemiec z NATO (41,0 : 25,5 : 12,2 : 17,7). Szczególnie wyraźnie odróżnia się stanowisko studentów Polski, którzy w większym procencie dopuszczają wystąpienie Niemiec z NATO, a w mniejszym pozostanie w tej organizacji.

2. Każda alternatywa z omawianych wyżej może przynosić następstwa, które są korzystne albo niekorzystne dla kraju macierzystego badanych studentów. Wyniki badań wskazują na to, że studenci każdego kraju uznają za niekorzystne dla nich wystąpienie Niemiec z NATO. Dominują procentowo odpowiedzi wskazujące na to, że respondenci za pożądane uznają pozostanie Niemiec w NATO (T. E 2). Jednakże wielkości procentowe można uznać za wskaźnik różnicy w poglądach studentów. Podobieństwa wyraźnie występują u studentów Polski i Hradec Kralove (80,0 : 52,9 : 63,3 : 70,8). Bliskość usytuowania Polski, Czechosłowacji i Niemiec współokreśla poglądy badanych studentów odnoszące się do skutków pozostawiania Niemiec w NATO, dla tych krajów.

TABELA E 2

NIEMCY W NATO A „MÓJ” KRAJ W OPINII STUDENTÓW

Co jest korzystne dla mojego kraju	Studenci:			
	Polski	Witebska	Szombathely	Hradec Kralove
1. Niemcy w NATO	240 80.0	27 52.9	57 63.3	68 70.8
2. Niemcy poza NATO	3 1.0	2 3.9	2 2.2	
3. Inne relacje Niemcy — NATO	6 2.0	3 5.9	1 1.1	5 5.2
4. Brak związku	32 10.7	14 27.5	15 16.7	15 15.6
5. Brak zdania	19 6.3	4 7.8	12 13.4	6 6.0
6. Brak odpow.		1 2.0	3 3.3	2 2.1
	300	51	90	96

Znaczne różnice ukazują też odpowiedzi informujące o niedostrzeganiu związku usytuowania Niemiec w NATO z przyszłością danego społeczeństwa, Takiego związku nie dostrzegają studenci Witebska (10,7 : 27,5 : 16,7 : 15,6). Dwie kategorie odpowiedzi liczebnie przeważają:

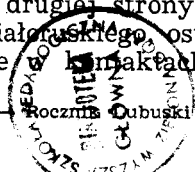
- a) korzystne dla każdego kraju jest pozostanie Niemiec w NATO,
- b) brak jest związku między obu układami: Niemcy w NATO i przyszłość danego kraju.

Zgodność opinii występuje w jednej kwestii, mianowicie uznanie za niekorzystne wystąpienie Niemiec z NATO.

3. Badani studenci są zgodni w tym, że korzystna jest dla każdego kraju obecność Niemiec w NATO. Inaczej postrzegają oni rolę NATO w polityce Niemiec.

Studenci Polski i Witebska liczniej niż studenci Szombathely i Hradec Kralove uważają, że Niemcy będą wykorzystywały NATO w realizacji własnych celów (47,3 : 45,1 : 36,7 : 39,6). Odmienny układ wyników występuje, gdy studenci wyrażają przekonanie, że Niemcy nie będą traktowały NATO instrumentalnie. Zaufani do nich zdecydowanie liczniej wyrażają studenci Szombathely i Hradec Kralove niż pozostali (T. E 3). Odnotowujemy też znaczny procent respondentów, którzy powstrzymują się od wyrażania opinii (33,0 : 39,2 : 30,0 : 40,0 : 29,2).

Relacje: Niemcy — NATO są odmiennie notowane przez studentów Polski i Witebska z jednej strony oraz Szombathely i Hradec Kralove z drugiej strony. Historyczne doświadczenia narodu polskiego i narodu białoruskiego, ostatniego pięćdziesięciolecia w szczególności, nagromadzone w kontaktach z Niemcami, przekazywane są kolejnym pokoleniom

młodzieży. Te doświadczenia właśnie narzucają obraz Niemiec, który skłania do wrażenia obaw o to, że mogą one zachowywać się ekspansywnie w nowym ładzie europejskim i wykorzystywać dla własnych interesów europejskie instytucje.

TABELA E 3

ROLA NATO W POLITYCE NIEMIEC

Niemcy wykorzystają NATO dla swojej polityki	Studenci:			
	Polski	Witebska	Szombathely	Hradec Kralove
1. zdecyd. tak + raczej tak	142 47.3	23 45.1	33 36.7	38 39.6
2. raczej nie + zdecyd. nie	58 19.3	8 15.7	29 32.2	30 31.2
3. trudno powiedzieć	99 33.0	20 39.2	27 30.0	28 29.2
4. brak odpowiedzi	1 0.4		1 1.2	
	300	51	90	96

Środki masowej komunikacji tych krajów mogą ukazywać większe zainteresowanie zmianą w Europie po zjednoczeniu Niemiec, co także znajdzie odzwierciedlenie w poglądach młodego pokolenia dotyczących owych zmian i ich oceny.

4. Studenci odpowiadali na pytania o możliwości oddziaływania zjednoczonych Niemiec na społeczeństwa Europy Środkowej i Wschodniej za pośrednictwem środków masowego komunikowania (T. E 4). Wymieniliśmy Czechosłowację, Polskę, Rumunię, Węgry i ZSRR. Zauważamy, że bardzo skromny procent studentów jest zdecydowanie przekonanych o niepodejmowaniu przez Niemcy oddziaływania na wymienione wyżej społeczeństwa za pośrednictwem środków masowego komunikowania. Drugie podobieństwo polega na powstrzymaniu się od wyrażania poglądów w kwestii, o którą pytamy w kwestionariuszu. Polscy studenci wskazują dwa społeczeństwa, które mogą być przedmiotem ideologicznego oddziaływania Niemiec. Są one sąsiadami Niemiec. Oddziaływanie takie nie będzie kierowane na Rumunię.

Studenci Witebska najliczniej wymieniają ZSRR w zespole społeczeństw, na które skierowane będą oddziaływania Niemiec. W następnej kolejności wskazują oni Polskę i Czechosłowację, czyli sąsiadów Niemiec.

Odmienne stanowisko wyrażają studenci Szombathely. Ich zdaniem Niemcy skierują oddziaływanie za pomocą środków masowego komunikowania na Czechosłowację, Rumunię i Węgry. Znacznie skromniejszy procent wymienia ZSRR, a jeszcze skromniejszy Polskę. Zachowana jest też jedna tendencja. Studenci Węgier na pierwszym miejscu wymieniają własne społeczeństwo. Odpowiedzi studentów Hradec Kralove są zbliżone

ODDZIAŁYWANIE NIEMIEC ZA POŚREDNICTWEM ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU

Niemcy wykorzystają masmedia do działania na inne państwa		1. zd. tak	2. r. tak	3. r. nie	4. zd. nie	5. trudno p.	6. brak odp.		
1		2	3	4	5	6	7		
Studentci:	Polski N = 300	oddziaływanie na:	Cz.	81 27.0	129 43.0	32 10.7	6 2.0	50 16.7	2 0.6
			Pol.	90 30.0	129 43.0	33 11.0	7 2.3	39 13.0	2 0.6
			Rum.	39 12.9	91 27.6	61 20.3	10 3.0	92 30.7	7 2.3
			W.	52 17.3	116 38.7	47 15.7	11 3.7	70 23.3	4 1.2
			ZSRR	56 18.7	102 34.0	51 17.0	7 2.3	79 26.3	5 1.6
	Witebska N = 51		Cz.	3 5.9	20 39.2	2 3.9	1 2.0	3 5.9	22 43.1
			Pol.	5 9.8	20 39.2	1 2.0	1 2.0	2 3.9	22 43.1
			Rum.	4 7.8	16 31.4	2 3.9	1 2.0	6 11.8	22 43.1
			W.	3 5.9	18 35.3	2 3.9	1 2.0	5 9.8	22 43.1
			ZSRR	6 11.7	30 58.8	3 5.9	1 2.0	11 21.6	

1		2		3		4		5		6		7	
Studentzi:	Szombathely N = 90	oddziaływanie na:	Cz.	38 42.2	29 32.2	9 10.0	1 1.1	10 11.1	3 3.3				
			Pol.	16 17.8	19 21.1	35 38.9	2 2.2	14 15.6	4 4.4				
			Rum.	32 35.6	33 36.7	6 6.7	2 2.2	14 15.6	3 3.3				
			W.	45 50.0	18 20.0	11 12.2	1 1.1	11 12.2	4 4.4				
			ZSRR	19 21.1	21 23.3	16 17.8	4 4.4	27 30.0	3 3.3				
	Hradec Kralove N = 96		Cz.	46 47.9	27 28.2	11 11.5	2 2.0	8 8.3	2 2.0				
			Pol.	23 24.0	28 29.2	21 21.8	3 3.1	16 16.7	5 5.2				
			Rum.	42 43.7	31 32.3	9 9.4	2 2.0	9 9.4	3 3.1				
			W.	37 38.5	30 31.2	11 11.5	2 2.0	13 13.5	3 3.1				
			ZSRR	30 31.2	33 34.4	12 12.5	3 3.1	15 15.6	3 3.1				

Cz. — Czechosłowacja, Pol. — Polska, Rum. — Rumunia, W. — Węgry; r. — raczej, zd. — zdecydowanie, p. — powiedzieć

do odpowiedzi studentów Szombathely. Studenci Hradec Kralove najliczniej wymieniają swoje społeczeństwo, następnie wskazują Rumunię, Węgry, ZSRR i Polskę. Polska wymieniana jest zdecydowanie na ostatnim miejscu.

Podobieństwo stanowisk badanych studentów dostrzegamy w tym, że własne społeczeństwa wskazują najliczniej wśród społeczeństw, na które Niemcy skierują oddziaływanie za pośrednictwem masowego komunikowania. Różnice występują między studentami Polski i Witebska z jednej strony oraz studentami Szombathely i Hradec Kralove. Pierwsi wymieniają najliczniej Polskę i Czechosłowację, pozostali inne społeczeństwa (np. Rumunię) wśród tych, które mogą być obiektem ideologicznych oddziaływań Niemiec.

5. Zjednoczone Niemcy, dysponując środkami finansowymi, potencjałem gospodarczym, intelektualnym i kulturalnym, będą miały warunki wystarczające do tworzenia centrów badań naukowych i grupowania w nich wybitnych uczonych z różnych krajów.

Pytaliśmy studentów o to, czy Niemcy będą prowadzić taką politykę? Odnotować trzeba wyraźną zgodność odpowiedzi „zdecydowanie nie” (T. E 5). Bardzo skromny procent respondentów z każdej uczelni udziela takiej odpowiedzi. Występuje zbieżność opinii studentów Polski i Witebska oraz opinii studentów Szombathely i Hradec Kralove. Studenci Polski w zdecydowanej większości uważają, że Niemcy będą skupiać u siebie wybitnych uczonych z innych krajów (61,3), jeszcze większy procent studentów Witebska tak sądzi (80,4), gdy analogicznych odpowiedzi, tzn. twierdzących, udziela 44,4% studentów Szombathely i 46,9% studentów Hradec Kralove. Jedni i drudzy powstrzymują się często od formułowania odpowiedzi.

TABELA E 5

SKUPIANIE W NIEMCZECH WYBITNYCH UCZONYCH

Niemcy skupią u siebie uczonych z różnych krajów	Studenci:			
	Polski	Witebska	Szombathely	Hradec Kralove
1. zdecydowanie tak	55 18.3	13 25.5	9 10.0	15 15.6
2. raczej tak	129 43.0	28 54.9	31 34.4	30 31.3
3. raczej nie	41 13.7	4 7.8	17 18.9	21 21.9
4. zdecydowanie nie	3 1.0		5 5.6	1 1.0
5. trudno powiedzieć	69 23.0	6 11.7	28 31.1	29 30.2
6. brak odpowiedzi	3 1.0			
	300	51	90	96

Wskazane różnice mogą być tłumaczone na wiele sposobów. Studenci Polski i Witebska mają wiedzę rzetelną o dążeniach Niemiec do uzyskania dominującej pozycji w nauce i realizować je będą poprzez pozyskiwanie z innych krajów wybitnych uczonych. Inne wyjaśnienie odwołuje się nie do wiedzy studentów, lecz do ich przekonań.

Studenci Polski i Witebska są przekonani, że zjednoczone Niemcy wzmogą ekspansję gospodarczą, kulturalną i ideologiczną w społeczeństwach Europy Środkowej i Wschodniej. Skupianie u siebie wybitnych uczonych służyć ma tej ekspansji. Odpowiedź na to pytanie jest podyktowana takim właśnie przekonaniem. Dla studentów Polski i Witebska mają większe znaczenie niż dla pozostałych studentów dążenia zjednoczonych Niemiec do uzyskania w Europie pozycji kontynentalnego mocarstwa ekonomicznego, ośrodka nauki i kultury o znaczeniu europejskim.

6. Niedaleka przeszłość Niemiec stanowi źródło wyczulenia elit politycznych, naukowych i kulturalnych tego narodu na opinie innych narodów o nich. Elity te są zainteresowane kształtowaniem wizerunku narodu niemieckiego jako narodu gospodarczego, zamożnego, dobrze zorganizowanego. Przekonani o tym, pytaliśmy studentów czy oni też takie mają przekonania. Odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak” dominują nad innymi kategoriami odpowiedzi.

Studenci Hradec Kralove liczniej niż pozostali udzielają odpowiedzi przeczących, a studenci Witebska powstrzymują się w znacznym procencie od wyrażania opinii. Studenci Polski są zdania, że zjednoczone Niemcy dbać będą o kształtowanie wizerunku Niemiec gospodarnych we wszystkich społeczeństwach wymienionych przez nas w kwestionariuszu. Niuanse polegają na udzielaniu odpowiedzi „zdecydowanie tak” albo „raczej tak”. Taki obraz Niemiec będzie upowszechniany w Czechosłowacji (91,7), Polsce (92,0), Rumunii (79,7), na Węgrzech (86,3) i ZSRR (87,7). Dane przytoczone wskazują na to, że — zdaniem studentów — Niemcy dbać będą o kształtowanie obrazu narodu gospodarczego w społeczeństwach sąsiadujących z nimi (T. E 6).

Inaczej odpowiadają studenci Witebska. Ich zdaniem Niemcy skoncentrują swoje oddziaływania ideologiczne na ZSRR (76,5). Pozostałe społeczeństwa są wymieniane w zbliżonym procencie: Czechosłowacja (49,0), Polska (49,1), Rumunia (45,1), Węgry (47,1). Stanowisko studentów Witebska jest prawdopodobnie pochodną ich domysłu, że zjednoczone Niemcy zadbają o ułożenie sobie dobrej współpracy z ZSRR. Przesłanką do takiego myślenia było podpisanie wielu umów między Niemcami i ZSRR oraz przygotowanie do ratyfikacji traktatu regulującego stosunki między obu państwami.

Studenci Szombathely nie różnicują społeczeństw ze względu na możliwe upowszechnianie u nich wizerunku Niemiec gospodarnych. Procenty odpowiedzi twierdzących są zbliżone i wynoszą dla: Czechosłowacji — 78,9, Polski — 78,8, Rumunii — 74,4, Węgier — 81,1 i ZSRR — 80,0. Wielkości procentowe odpowiedzi świadczą o tym, że studenci Szombathely spodziewają się ekspansji ideologicznej zjednoczonych Niemiec w społeczeństwach Europy Środkowej i Wschodniej. Odmienne wypowiadają się studenci Hradec Kralove.

Znacznie mniejszy procent ich przypisuje Niemcom taki rodzaj oddziaływania ideologicznego, o jaki pytamy. Różnice procentowe odpowie-

WIZERUNEK NIEMIEC GOSPODARNYCH

Niemcy upowszechniła za granicą obraz narodu gospodarnego		1						
		1. zd. tak	2. r. tak	3. r. nie, zd. nie	4. trudno pow.	5. brak odp.	6	
Studenti:	oddziały warianty b:	Cz.	159	116	7	14	4	1.3
		Pol.	168	108	7	13	4	1.3
		Rum.	126	113	19	36	6	2.0
		W.	139	120	11	25	5	1.7
		ZSRR	144	119	10	23	4	1.3
		Cz.	12	13	2	2	22	43.1
		Pol.	14	11	2	2	22	43.1
		Rum.	11	12	2	3	23	45.1
		W.	11	13	1	3	23	45.1
		ZSRR	11	28	4	7	1	1.9
		21.6	54.9	7.8	13.7		1.9	

1		2		3		4		5		6	
Studenci:	Szombathely N = 90	oddziaływanie na:	Cz.	42	29	6	10	3			
				46.7	32.2	6.7	11.1	3.3			
			Pol.	40	31	7	9	3			
				44.4	34.4	7.8	10.0	3.3			
			Rum.	39	28	6	14	3			
				43.3	31.1	6.7	15.5	3.3			
	W.		43	30	6	8	3				
			47.8	33.3	6.7	8.9	3.3				
	ZSRR		44	28	4	10	4				
			48.9	31.1	4.4	11.1	4.4				
	Cz.		30	33	14	19					
			33.3	34.4	14.6	19.7					
	Pol.		19	39	18	19	1				
			19.7	40.7	18.7	19.7	0.1				
Rum.	10	25	28	32	1						
	10.4	26.0	29.2	33.3	0.1						
W.	21	39	14	22	1						
	21.8	40.7	14.6	22.9	0.1						
ZSRR	14	37	19	24	2						
	14.6	38.5	19.7	25.0	0.2						

Cz. — Czechosłowacja, Pol. — Polska, Rum. — Rumunia, W. — Węgry

dzi twierdzących wskazują na inne traktowanie, zdaniem studentów, przez zjednoczone Niemcy poszczególnych społeczeństw Europy Środkowej i Wschodniej.

Odpowiedzi twierdzące wynoszą dla: Czechosłowacji (77,7), Polski (60,4), Rumunii (36,4), Węgier (61,4) i ZSRR (53,1). Zdaniem studentów Hradec Kralove ideologiczną ekspansję skierują Niemcy na Czechosłowację i Węgry, a nie na Rumunię czy ZSRR. Wnioskujemy z tego, że Niemcy będą przejawiały zainteresowanie Czechosłowacją i Węgrami, w dalszej kolejności Polską.

Tak odczytujemy wyniki badań. Studenci danego kraju wymieniają swój kraj jako obiekt ideologicznego oddziaływania Niemiec. Studenci Polski i Węgier masowo uznają takie oddziaływanie za możliwe, studenci Witebska i Hradec Kralove znacznie rzadziej potwierdzają takie przekonanie. Nie potrafimy sensownie wyjaśnić odnotowanych różnic. Stwierdzić trzeba, że socjalizacja polityczna młodzieży wykorzystująca doświadczenia historyczne narodu nie daje wytłumaczenia różnic w poglądach badanych studentów.

7. Zjednoczenie Niemiec może wydatnie sprzyjać odradzaniu się idei ich wielkości. Skłonni jesteśmy przypuszczać, że ościenne społeczeństwa dostrzegają będą wcześniej takie procesy niż same Niemcy. W przeszłości doświadczyły one różnorodnych skutków praktycznej realizacji takiej idei. Studentom postawiliśmy pytanie dotyczące możliwości odradzania się idei wielkości narodu niemieckiego. Podobienstwo ich poglądów upatrujemy w zbliżonym procencie odpowiedzi świadczących o braku zdecydowania lub o braku odpowiedzi (T. E 7). Inne odpowiedzi ukazują zróżnicowanie poglądów. Przekonania o odrodzeniu się idei wielkości Niemiec wyrażają studenci Polski (77,3), Witebska (62,7), Szombathely (38,9) i Hradec Kralove (66,7). Odróżniają się wyrażaną opinią od pozostałych studenci Szombathely. Wyrażana mniejszość ma przekonanie, że w zjedno-

TABELA E 7

ODRADZANIE SIĘ IDEI WIELKOŚCI NARODU NIEMIECKIEGO

Czy odrodzi się idea wielkości narodu niemieckiego	Studenci:			
	Polski	Witebska	Szombathely	Hradec Kralove
1. zdecydowanie tak	94 31.3	10 19.6	21 23.3	23 24.0
2. raczej tak	138 46.0	22 43.1	14 15.6	41 42.7
3. raczej nie + zdecydowanie nie	22 7.3	8 15.6	34 37.8	15 15.6
4. trudno powiedzieć	45 15.0	11 21.7	17 18.9	15 15.6
5. brak odpowiedzi	1 0.4		4 4.4	2 2.1
	300	51	90	96

czonych Niemczech odradzać się będzie idea ich wielkości. O wypowiedaniu takiej opinii decyduje usytuowanie danego społeczeństwa w stosunku do Niemiec. Oddalone geograficznie od Niemiec Węgry mają też inne doświadczenia historyczne w kontaktach z nimi, niż Polacy, Czesi lub Białorusini. Polacy mogą przeżywać obawy przed negatywnymi następstwami urealniania się takiej idei w Niemczech. Podobne obawy doświadczać mogą Czesi, których historia kształtowała się pod ciśnieniem wydarzeń zachodzących u wielkiego sąsiada.

8. Studenci wypowiadają się też o osiągnięciach w różnych dziedzinach humanistyki, tych, które oni studiowali. Wyniki badań wskazują na to, że dwie odpowiedzi trzeba wyeksponować. Jedna odnosi się do społeczeństwa, które studenci reprezentują i druga — to wskazania innych społeczeństw, w tym przede wszystkim społeczeństw nie objętych badaniami. Zauważamy, że demokratycznie zachowują się studenci Polski i Hradec Kralove, a bardziej selektywnie studenci Witebska i Szombathely. Wymieniają mniej społeczeństw, które wyróżniają się osiągnięciami w dziedzinach humanistyki studiowanych przez badanych studentów. To jest jedna różnica między studentami, jaką ukazują wyniki sondażu socjologicznego (T. E 8).

TABELA E 8.1

OSIĄGNIĘCIA NARODÓW W DZIEDZINACH (NAUKI, KULTURY)
STUDIOWANYCH PRZEZ RESPONDENTÓW

Wymienione społ. (kraje) na pierwszym miejszu	Studenci:			
	Polski	Witebska	Szombathely	Hradec Kralove
1. Polska	39 13.0			2 2.1
2. ZSRR	19 6.3	4 7.8		3 3.1
3. Czechosłowacja				5 5.2
4. Węgry			7 7.8	
5. Niemcy	17 5.6	9 17.6	12 13.3	9 9.3
6. Francja	38 12.6	1 2.0	7 7.8	4 4.2
7. Anglia	62 20.7	8 15.6	18 20.0	7 7.6
8. USA	32 10.7	10 19.6	4 4.4	11 11.5
9. inne	14 4.7	6 11.8	2 2.1	4 4.2
10. brak odpowiedzi	79 26.3	13 25.5	40 44.4	51 53.1
	300	51	90	96

TABELA E 8.2

OSIĄGNIĘCIA NARODÓW W DZIEDZINACH (NAUKI, KULTURY)
STUDIOWANYCH PRZEZ RESPONDENTÓW

Wymienione społ. (kraje) na drugim miejszu	Studenci:			
	Polski	Witebska	Szombathely	Hradec Kralove
1. Polska	5 1.7			1 1.0
2. ZSRR	3 1.0			2 2.0
3. Czechosłowacja	1 0.3			1 1.0
4. Węgry				
5. Niemcy	9 3.0	2 3.9	4 4.4	2 2.0
6. Francja	12 4.0	4 7.8	2 2.1	2 2.0
7. Anglia	7 2.3	1 2.0	4 4.4	2 2.0
8. USA	13 4.3	2 3.9		
9. inne	10 3.3	6 11.8		6 6.3
10. brak odpowiedzi	240 80.0	36 70.6	80 88.9	80 83.3
	300	51	90	96

Inne różnice. Jedynie studenci Szombathely uważają, że Węgry mają osiągnięcia naukowe bardziej znaczące, niż inne społeczeństwa w dziedzinach humanistyki, które oni studiują. Jedynie studenci ci nie wymieniają ZSRR wśród społeczeństw legitymujących się naukowymi osiągnięciami w tych dziedzinach humanistyki. Które społeczeństwa wymieniają studenci Polski? Najliczniej wskazują oni Anglię (20,7), następnie Polskę (13,0), Francję (12,6) i USA (10,7). Studenci Polski mają przekonanie, że ich naród ma znaczące osiągnięcia naukowe w dziedzinach humanistyki przez nich studiowanych. Pierwszeństwo przyznają jednak społeczeństwom zachodnim. Studenci Witebska wymieniają USA (19,6), Niemcy (17,6), Anglię (15,6) i ZSRR (7,8). Natomiast nie wymieniają Polski. Także i w ich przekonaniu społeczeństwa zachodnie mają znaczące osiągnięcia w różnych dziedzinach humanistyki.

Odpowiedzi studentów Szombathely są podobne. Wymieniają Anglię (20,0), Niemcy (13,3), Francję (7,8) i Węgry (7,8). Społeczeństwa zachodnie zajmują tutaj czołowe pozycje, poza USA. Wskazania dokonane przez studentów Hradec Kralove nie burzą tej kolejności. Oprócz USA (11,5),

wskazują oni Niemcy (9,3), Anglię (7,3) i Czechosłowację (5,2). Zauważyć trzeba nie kwestionowaną pozycję Anglii, wysoko usytuowane są: USA, Niemcy i Francja, wyraźnie skromniejszą pozycję ma ZSRR i Polska, a bardzo niską Czechosłowacja i Węgry. W świadomości studentów krajów Europy Środkowej i Wschodniej społeczeństwa zachodnie mają znaczące osiągnięcia naukowe w różnych dziedzinach humanistyki.

W tym zespole wymienione są Niemcy. Umożliwia im to kształtowanie u innych społeczeństw obrazu narodu bogatego, gospodarnego, dobrze zorganizowanego, a ponadto obecnego wśród twórców wartości humanistycznych. Jest to pozytywny obraz narodu ukazujący Niemcy jako naród posiadający niezbędne warunki do wzmocnienia oddziaływania ideologicznego na społeczeństwa Europy Środkowej i Wschodniej.

PRZYPOMNIENIE NIEKTÓRYCH USTALEŃ EMPIRYCZNYCH

Badani studenci przewidują pozostanie zjednoczonych Niemiec w NATO. Studenci Szombathely i Hradec Kralove w większym procencie wypowiadają takie opinie, a w mniejszym — studenci Polski i Witebska.

Pozostanie zjednoczonych Niemiec w NATO jest korzystne dla Polski — zdaniem studentów polskich, oraz dla Czechosłowacji — zdaniem studentów Hradec Kralove. Studenci Witebska i Szombathely w skromniejszym procencie, niż wyżej wymienieni są przekonani, że pozostanie Niemiec w NATO jest korzystne dla ich krajów. Niemcy mogą wykorzystywać NATO w realizacji celów własnej polityki. Tak sądzi większy procent studentów Polski i Witebska, a trochę mniejszy procent studentów Szombathely i Hradec Kralove.

Respondenci nasi wyrażają przekonanie, że zjednoczone Niemcy będą oddziaływały za pośrednictwem środków masowego komunikowania na kraje Europy Środkowej i Wschodniej. W pierwszej kolejności wybierają oni swoje kraje, poza studentami Szombathely. W następnej kolejności wymieniana jest Polska i wskazywana Czechosłowacja.

Aktywna polityka Niemiec przybierze też postać pozyskiwania wybitnych ludzi nauki i tworzenia u siebie centrów badań naukowych. O tym przekonana jest zdecydowana większość studentów Polski i Witebska, a mniej niż połowa badanych z Szombathely i Hradec Kralove. Różnice procentowe odpowiedzi są bardzo wyraźne.

Podmiotowość zjednoczonych Niemiec przejawiać się może w propagowaniu w społeczeństwach Europy Środkowej i Wschodniej wizerunku narodu gospodarnego, zamożnego, dobrze zorganizowanego. O tym przekonani są studenci Polski i Szombathely, znacznie skromniej wypowiadają się tak właśnie studenci Witebska i Hradec Kralove. Wymieniają oni najczęściej własne społeczeństwa wśród tych, które będą obiektem oddziaływań. Jedynie studenci Szombathely wyrażają rzadko opinię, że w Niemczech odradzać się będzie idea wielkości narodu tego, studenci pozostali w zdecydowanej większości wypowiadają taki pogląd.

Odnotować trzeba, że badana młodzież uznaje osiągnięcia Niemiec w różnych dziedzinach humanistyki. Ułatwiają im one realizowanie ak-

tywnej polityki, także w zakresie oddziaływania na społeczeństwa Europy Środkowej i Wschodniej za pośrednictwem dzieł kultury symbolicznej i osiągnięć naukowych. Domyślamy się, że różnice w poglądach studentów uczelni pedagogicznych Polski i Witebska oraz Szombathely i Hradec Kralove są uwarunkowane odmiennymi doświadczeniami historycznymi ich narodów we współżyciu z Niemcami, a także aktualnym geograficznym usytuowaniem tych narodów w stosunku do zjednoczonych Niemiec.